

ادیبان پزشکی

طلیعه خادیمان

در عرصه‌های هنر و ادبیات نیز حضوری گاه برجسته و چشمگیر داشته‌اند. ترتیب قرارگرفتن شرح حال پزشکان براساس سال تولد آنان است که درست و منطقی است. دکتر عزیزی در توضیح سربسته‌ای به خواننده خبر می‌دهد که کتاب از «جور زمانه» در امان نبوده، در نتیجه اگر نام معدود پزشک سرشناسی در این مجموعه غایب است «دلایلی اجتناب‌ناپذیر» داشته که از اختیار مؤلف خارج بوده است. کتاب در چهاربخش و دو پیوست تنظیم شده است. بخش اول شامل زندگینامه و شرح خدمات فرهنگی و آثار «پزشکان ادیب، مورخ، شاعر و هنرمند»

است. بخش دوم که نام بامسمای «مشاهیر فرهنگ ایران در نیمه‌راه پزشکی» بر آن است به کسانی اختصاص دارد که ابتدا به آموختن پزشکی پرداخته‌اند اما در نیمه راه، به دلایل گوناگون، از ادامه آن منصرف شده‌اند. بخش سوم با عنوان «پزشکان اروپایی در قلمرو فرهنگ ایران» به شرح حال یک پزشک نام‌آور اختصاص دارد (دکتر یاکوب پولاک) که علاوه بر آموزش علم پزشکی به ایرانیان، خود فارسی آموخت و حتی بعدها در اروپا به تدریس زبان و ادبیات فارسی پرداخت. بخش چهارم نیز به شرح احوال و آثار شماری از پزشکان نویسنده و شاعر جهان اختصاص یافته است. دو پیوست کتاب که از جهاتی کاری تازه و بدیع و با اهمیت است شامل فهرستی از آثار ادبی و فرهنگی و تاریخی پزشکان معاصر ایران و نیز معرفی کتاب‌ها و مقالاتی درباره تاریخ پزشکی ایران و شرح حال پزشکان معاصر کشور است. در پیوست نخست، نام و مشخصات کتاب‌شناختی ۱۹۵ اثر از پزشکان ایرانی آمده است شامل آثار ادبی، شعر و داستان (تألیف یا ترجمه)، نمایشنامه، زندگینامه، تاریخ، نقد ادبی، تصحیح متون کهن ادب فارسی و...

در بخش نخست کتاب شرح حال و توصیف آثار بیش از ۷۰ پزشک ایرانی را می‌خوانیم. در آغاز، شرح حال میرزا علی اکبرخان نفیسی (ناظم الاطباء) پدر سعید نفیسی و صاحب فرهنگ نفیسی آمده و سپس دکتر خلیل تقی (اعلم‌الدوله) مؤلف و مترجم پرکار؛ کسی که به همراه قوام‌السلطنه و محتشم‌السلطنه در جلب رضایت مظفرالدین شاه برای توشیح فرمان مشروطیت مؤثر بود. از میان قدما، نام‌های دکتر مهدی ملک‌زاده (فرزند شهید مشروطیت،

پزشکان در قلمرو فرهنگ و هنر. محمدحسین عزیزی. ج ۲. تهران: مهرماه، ۱۳۸۸. ۳۸۴ ص. مصور. ۱۱۸۰۰۰ ریال.

استاد ایرج افشار در دیباچه کتاب نوشته‌اند: «پزشک گرامی ادب پرور، دکتر محمدحسین عزیزی کاری را پیش گرفته که هشتصدسال پیش، ابن ابی‌اصیبه در کتاب ممتاز و مشهور عیون‌الانباء فی طبقات الاطباء بر چنین راهی رفته و راهنمایی کرده است آیندگانی را که بخواهند سرگذشت پزشکان

فرهنگ‌دوست را بنویسند و به یادگار بگذارند. ابن ابی‌اصیبه به پزشکان پیش از زمان خود هم پرداخته و پا را از قلمرو جغرافیایی موطن خویش فراتر گذارده و به مصر و یونان و ملل دیگر پرداخته است. اما عزیزی کارش را محدود به عصر معین (قرن سیزدهم و چهاردهم هجری) کرده و به احوال پزشکی پرداخته است که ایرانی‌اند، مگر آن که از باب آگاهی خوانندگان و ایجاد تنوع در ذوق آنان سرگذشت کوتاهی از چند پزشک فرنگی را که شاعر و نویسنده و متفکر بوده‌اند چاشنی و آرایه و بهتر بگویم آمیخته به کتاب دلپسند خویش کرده است.»

چند سطر فوق، معرفی مجمل ولی جامع و دقیق کتاب پزشکان در قلمرو فرهنگ و هنر است. ایشان در همین دیباچه بر اطلاع و خواندنی، به سابقه دیرین انس و الفت پزشکان با اهل ادب و فرهنگ و علاقه و اهتمام آن‌ها به نظم و نثر و موسیقی و در دوره‌های متأخر، روزنامه‌نگاری پرداخته و ده‌ها نام اغلب مشهور را شاهد آورده‌اند.

دکتر عزیزی در ابتدای کتاب توضیح داده است که پزشکی نوین در ایران از حدود صد و شصت سال پیش با تأسیس دارالفنون (۱۲۶۸ ق) آغاز شد. وی به همین مناسبت، میرزا اتقی‌خان امیرکبیر را «پیشگام گسترش دانش نوین پزشکی در ایران» می‌نامد و نیز یادآور می‌شود که دارالفنون ایران بیست سال پیش از دارالفنون ژاپن و سه سال پس از دارالفنون عثمانی افتتاح شده است. آنچه در کتاب گردآمده، شرح مختصر احوال و آثار شماری از پزشکان ایران (پزشکان، دندان‌پزشکان، روان‌پزشکان، داروسازان و...) از تأسیس دارالفنون به بعد است که علاوه بر پرداختن به دانش تخصصی خود،

جهان کتاب

از مجموعه «هزار توی نوشتن»

منتشر کرده است:

۱

رویای نوشتن

نویسندگان معاصر از نوشتن می‌گویند

جرج پلیمپتن، گابریل گارسیا مارکز، وودی آلن، پی.دی. جیمز، اسماعیل کاداره و...

ترجمه مزده دقیقی

چاپ سوم. ۴۰۰ص. ۷۰۰۰ تومان

۲

تاروشنایی بنویس!

دکتر احمد اخوت

چاپ سوم. ۲۸۶ص. ۴۰۰۰ تومان

۳

کتاب من و دیگری

دکتر احمد اخوت

چاپ دوم. ۲۱۲ص. ۳۵۰۰ تومان

۴

ای نامه!

دکتر احمد اخوت

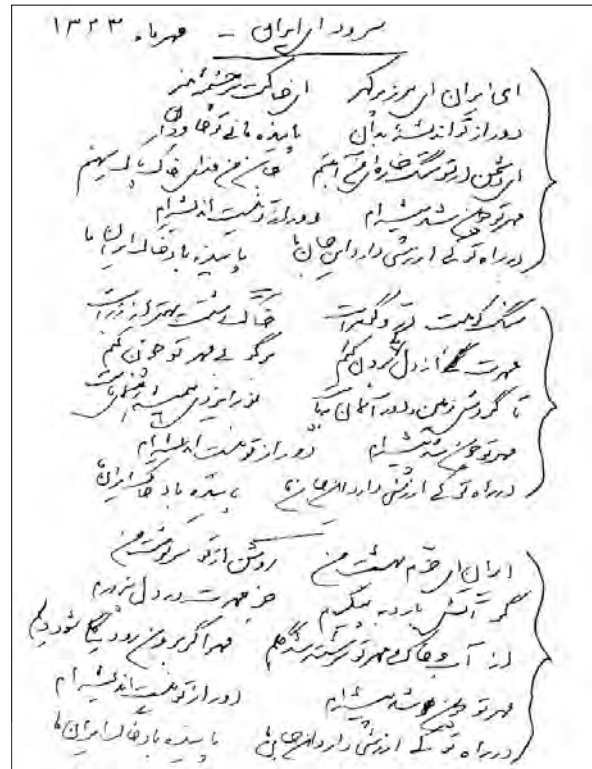
چاپ اول. ۳۱۴ص. ۵۰۰۰ تومان

مراکز پخش:

پخش گزیده ۰۹۸۷۰۶۶۴۰

پخش پیام امروز ۰۹۱۸۸۷۰۶۶۴۹

پخش سرزمین ۰۷۰۶۶۹۶۷

دستخط دکتر حسین گل گلاب

ملک‌المتکلمین) مؤلف تاریخ انقلاب مشروطیت ایران و دکتر

سیدولی‌الله نصر (پدر دکتر سیدحسین نصر) جلب نظر می‌کند. از نسل

قبل پزشکان معاصر ایران، نام‌های دکتر حسین گل گلاب (سراینده

سرودهای جاویدان «ای ایران» و «آذربایجان»، دکتر محمود

نجم‌آبادی (مؤلف تاریخ طب در ایران و مترجم کتاب پیشگفته ابن

ابی‌أصیبه)، دکتر غلامحسین مصدق (مؤلف در کنار پدرم،

مصدق)، دکتر نصرت‌الله کاسمی (شاعر و نویسنده، مؤلف فرهنگ

واژه‌های پزشکی و عهده‌دار مقامات رسمی دولتی و دانشگاهی)،

دکتر مجدالدین میرفخرایی (گلچین‌گیلانی)، دکتر محمدتقی میر

(مؤلف فرهنگ و مصطلحات طب سنتی ایران) دیده می‌شود که

در باره هر یک شرحی نگاشته شده است. از میان پزشکان اهل شعر و

ادب و کتاب و نوشتن، از زنده‌یاد دکتر حسن مرندی، دکتر احمد جلیلی،

دکتر احمد محیط، دکتر محمد صنعتی، دکتر ایرج صف‌شکن، دکتر

عباس پژمان و جمعی دیگر نام‌برده شده است.

در بخش دوم (پزشکان نیمه راه) نام‌های کسانی آمده که حیات

پرباری در عرصه فرهنگ و ادب ایران داشته‌اند، از جمله:

محمدحسین شهریار، سیروس طاهباز و بهاء‌الدین خرمشاهی. در

این بخش جای دکتر سیروس شمیسا خالی است.

بخش چهارم که به نویسندگان و شاعران خارجی اختصاص دارد

اگرچه خواندنی است و جالب، ولی شاید اگر نبود بهتر بود و کتاب به

طور کامل به ایران و خادمان هنر و ادب و فرهنگ آن اختصاص

می‌یافت. پایان بخش کتاب هم نمایه نام‌هاست که برای کتابی این

چنین لازم و ضروری است.

کوشش دکتر محمدحسین عزیزی که با علاقه و صرف وقت، و

رعایت دقت و امانت این کتاب ارزنده را فراهم ساخته، قابل تقدیر

است.